

Víziók, elvárások, valóság

VAJDA LÁSZLÓ

Kulcsszavak: alkalmazkodás, érdekérvényesítés, stratégia, versenyképesség, fenntarthatóság

JEL-kód: Q17, Q18, R11

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az alábbi tanulmány a Gyöngyösön 2025. május 15-én a Gazdálkodás folyóirat konferenciáján tartott előadás szerkesztett változata.

A rendszerváltást követően Magyarországon a politikai és a társadalmi közfelfogásban is egyetértés volt az európai uniós tagság mielőbbi megszerzésében. Az agrárgazdaságot illetően a nagy többség – némi aggodalom mellett ugyan – a tagság előnyeiben és azoknak az agrárium fejlődését elősegítő hatásában bízott. A csatlakozási tárgyalások eredményei ehhez jó alapot teremtettek. Az első évek nehézségeit követően a magyar mezőgazdaság sikeresen alkalmazkodott a közös agrárpolitikához. A mezőgazdasági termelők anyagi helyzete stabilizálódott, kiszámíthatóbbá vált, a fejlesztések folyamatosak voltak. A 2010-es évek közepe óta a közös agrárpolitikát sikerült az átfogó magyar agrárpolitikai törekvések részévé tenni. A velünk együtt csatlakozó országok között a magyar élelmiszer-gazdaság – néhány kiugró ország mellett – jól teljesített. A 2021–27-es időszakban a rendelkezésre álló források a korábbiakat jelentősen meghaladó lehetőségeket biztosítanak. Magasabb hozzáadott értékű/feldolgozottsági fokú termelési szerkezettel hosszabb távon a támogatások szerepének csökkentése is kívánatos. A közös agrárpolitikában kulcsszerepet játszó fenntarthatóság fogalmát a fenntartható termeléssel összhangban álló fenntartható fogyasztással együtt célszerű értelmezni.

VISIONS, EXPECTATIONS, REALITY

Key words: adaptation, enforcement of interest, strategy, competitiveness, sustainability

JEL-codes: Q17, Q18, R11

After the regime change, there was consensus within Hungarian politics and society regarding the importance of achieving accession to the European Union as soon as possible. Regarding the agricultural economy, despite some concerns, the vast majority trusted in the benefits of membership and its advantageous impact on the development of agriculture. The outcome of the accession negotiations provided a solid basis for this. After some difficulties of the first years, Hungarian agriculture

---

Vajda László, társelnök, Magyar Közgazdasági Társaság, Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakosztály,
ORCID: 0009-0006-4154-2967, Budapest, vajda.laszloeu@gmail.com

* A "VITA" rovatban megjelent közlemények a szerzők véleményét tükrözik, mellyel a Szerkesztőség nem feltétlenül ért egyet.

successfully adapted to the Common Agricultural Policy. The financial situation of the agricultural producers stabilised, became more predictable, and investments were continuous. Since the mid-2010s the comprehensive Hungarian agricultural policy endeavours have successfully integrated the Common Agricultural Policy. Among the member states that joined the EU together with us, Hungarian agriculture and food industry achieved good results, alongside a few outstanding countries. The financial resources available for the 2021–27 period offer significantly greater opportunities for development than before. Decreasing the role of subsidies by a production structure with higher processing levels and added value is a desirable goal in the long run. The term sustainability, which plays a key role in the Common Agricultural Policy, should be understood together with sustainable consumption that is in harmony with sustainable production.

BEVEZETÉS

Az élelmiszer-gazdaság hagyományosan a magyar gazdaság jelentős, fontos ágazata mind a belföldi, mind a nemzetközi piacokra történő termelés szempontjából. Az Osztrák-Magyar Monarchia idején Magyarország volt a „Monarchia élelmiszerkosara”, a két világháború között Európa-szerte elismert volt a magyar mezőgazdasági termékek kiváló minősége (például az „acélos búza”, az alma), valamint a magyar élelmiszeripar, különösen a malomipar fejlettsége, műszaki színvonala. A II. világháború után a rubelelszámolású kereskedelemben agrártermékeinkért cserébe fontos ipari nyersanyagokat és késztermékeket vásároltunk a KGST-piacokról, de fennmaradt a konvertibilis (dollár) elszámolású agrárexport is (például hústermékek, zöldség-gyümölcs, bor), amelyekért magas műszaki színvonalú ipari termékeket tudtunk beszerezni. Az 1970-es évek közepétől újabb lendületet vett a magyar agrárium és a hazai piacok szinte teljes körű ellátása mellett egyre növekvő exportot tudtunk lebonyolítani.

Az elmúlt évtizedekben készült élelmiszer-gazdasági vagy vidékfejlesztési stratégiákban rendszeresen szerepelnek a mezőgazdasági termeléshez kedvező agrárökológia adottságok, a mezőgazdasági és élelmiszeripari munkaerő nagyfokú

szakértelme és elhivatottsága, a termékek kiváló minősége és az ezeken alapuló exportorientáltság. Az 1980-as években Magyarország aktív tagja volt a világkereskedelmi tárgyalásoknak az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT), majd a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) keretében, ahol exportlehetőségeink kihasználása érdekében a Cairns-csoport tagjaként elszántan küzdött a protekcionista országok, országcsoportok – köztük kiemelten az Európai Gazdasági Közösség – importkorlátozó intézkedéseinek enyhítéséért.

A rendszerváltást követően egybehangzó társadalmi követelmény volt az Európai Unióhoz történő mihamarabbi csatlakozás, amelytől jelentős gazdasági felhajtóerőt vártunk. A csatlakozási szándék ügyében egyetértés volt valamennyi parlamenti párt között, ez a téma kívül maradt a pártcsatározásokon.

2025-ből visszatekintve a csatlakozási felkészülés és a csatlakozási tárgyalások történelmileg rövid idő alatt zajlottak, bár akkoriban minden hónapnyi vagy évi csúszást türelmetlenséggel fogadott a közvélemény, elvesztegetett időnek tekintették. A csatlakozási kérelem benyújtása 1994. április 1-én történt, a csatlakozási tárgyalások 1998–2002 között bonyolódtak le, és a tagság végül 2004. május 1-én lépett életbe.

CÉLOK, ANYAG ÉS MÓSZER

A tanulmány át kívánja tekinteni és értékelni a magyar élelmiszer-gazdaság európai uniós csatlakozásához fűződő víziókat, elvárásokat és a valóságot. A cél kettős. Egyrészt bemutatjuk, hogyan készült fel és alkalmazkodott az első évtizedben a magyar agrárgazdaság a közös agrárpolitikához, majd a második évtizedben hogyan sikerült a közös agrárpolitikát egyre inkább a magyar agrárpolitika keretei közé beilleszteni. Másrészt azt kívánjuk bemutatni, hogy Magyarország és néhány velünk együtt csatlakozó ország agrárgazdasága hogyan teljesített az egységes belső piac keretei között. Mindez tanulságokkal szolgál nemcsak a magyar agrárium számára, hanem annak megítéléshez is, hogy a jelenleg csatlakozásra váró államok agrárgazdasága mennyire készült fel a tagságra.

Mind a csatlakozás előtt, mind az azt követő időszakban gazdag szakirodalom foglalkozott a 10 új tagállam és ezen belül Magyarország agrárgazdaságának helyzetével, a várható előnyökkel, kockázatokkal, majd az elért eredményekkel. Az EU statisztikai hivatala (EUROSTAT), a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) adatai alapján készült elemzések mutatják be a magyar élelmiszer-gazdaság helyét az Európai Unióban, illetve néhány kapcsolódó tennivalót. A szerző maga is aktív részese volt a felkészülésnek, a csatlakozási tárgyalásoknak és a belépést követő éveknél, így személyes tapasztalatai is formálták a tanulmányt.

VÍZIÓK, ELVÁRÁSOK

A rendszerváltást követően hatalmas változások indultak el a magyar agrárgazdaságban. Néhány év leforgása alatt magántulajdonba került mind a mezőgazdasági termőföld és az egyéb termelési eszközök, mind az élelmiszeripar nagy része, utóbbinál jelentőssé vált a külföldi magántu-

lajdon. A tulajdonosváltás kihatással volt a termelési szerkezetre, a termelők és a felhasználók közötti kapcsolatokra, a foglalkoztatásra – hogy csak néhány fontosabb területet említsünk. Az átalakulási folyamatokkal párhuzamosan indult meg a felkészülés a tagságra, majd elkezdődtek a csatlakozási tárgyalások.

Az átalakulási állapot közepette remények és aggályok egyaránt megfogalmazódtak a csatlakozással kapcsolatban. Ezek nagy része megtalálható volt a többi, velünk együtt tárgyalásokat kezdő országban, és fellelhetőek a jelenleg európai uniós tagságra váró, vágyó államokban is.

Sokáig jelen volt egy olyan vélemény, hogy „nem fognak sohasem felvenni minket, nem is kellünk mi igazán az EU-nak”. Mások szerint „tudatosan tönkre fogják majd tenni a magyar mezőgazdaságot kvótákkal és teljesíthetetlen követelésekkel”. Az is gyakran elhangzott, hogy a közös agrárpolitika keretében megszűnik majd Magyarország agrárpolitikai mozgástere, „mindent Brüsszelben fognak eldönteni”. A „rég” tagállamokban – különösen Ausztriában és az ottani gazdaságszervezésről – megfogalmazódott az is, hogy ne legyenek fel bennünket, mert tönkretesszük a mezőgazdaságukat, vagy csak jelentős korlátozásokkal történjen a felvétel, mert az állategészségügyi és növényegészségügyi követelményeket nem teljesítjük. A „rég” tagállamok véleménye az volt, hogy a közvetlen – akkoriban még „kompenzációs-nak” nevezett kifizetéseket ne terjesszék ki az új tagállamokra, hiszen ezeknél a termelői árak nem csökkenni, hanem inkább növekedni fognak (Molterer, 2003; Lukas és Pöschl, 2003).

Az 1990-es években számos hazai és nemzetközi tanulmány született a bővítés várható hatásairól, a felkészülés fő teendőiről. Fontos napirend volt a téma az Európai Agrárközgazdasági Társaság strészei kongresszusán (1993), és a 2002. évi zaragozai kongresszusán (Forgacs, 2004, Forgács

2007). Idehaza kiemelkedőek voltak az Agrárgazdasági Kutató Intézetben, valamint a Világgazdasági Kutatóintézetben készült tanulmányok (Kapronczai, 2010; Halmai, 2002; Vásáry, 2008), de az agrár-egyetemen is – főleg Gödöllőn és Debrecenben – tartalmas műhelymunka folyt a csatlakozás agrárgazdasági hatásaival kapcsolatban. 1997-ben a Földművelésügyi Minisztériumban készült egy anyag „A magyar agrárgazdaság EU-csatlakozási stratégiája” címmel, ami a Kormány elé is került. Az anyag foglalkozott a várható előnyökkel és hátrányokkal, a felkészülés fő feladataival és a versenyképesség növelése érdekében teendő főbb intézkedésekkel. Ebben a stratégiában, valamint további, a felkészülési időszakban készült anyagokban (Popp és Udovecz, 2007) a következőket foglalmazták meg, mint várható előnyöket:

- bekapcsolódás az egységes belső piacba; az exportorientált magyar agrárgazdaság vámok és egyéb, nem vámjellegű akadályok nélkül értékesítheti termékeit a korábban is fontos felvevőhelynek számító 450 millió fős piacon,
  - az Európai Unió egészének erős gazdasági háttere áll majd a magyar agrárgazdaság mögött,
  - hosszabb távon is kiszámítható agrárpolitikai intézkedések, támogatási rendszer,
  - a mezőgazdasági termelői árak és a termelői jövedelmek számottevő növekedése,
  - aktív részvétel az agrárgazdaság uniós kutatási-oktatási hálózatában,
  - a korábbiaknál jóval jelentősebb agrárgazdasági támogatások, és mindennek hatására jelentős fejlődés a magyar mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban.
- A tudományos anyagok azonban rámutattak számos gyengeségre, kockázatra is:
- az agrárgazdaság szereplői a rendszer-váltást követően még átmeneti állapotban voltak, nem szilárdultak meg a nagy- és főleg a kisüzemek,

- a gazdaságok műszaki színvonala, felszereltsége leromlott, az újonnan létrejött üzemek beruházásai a kívánatostól elmaradtak,
- számos élelmiszer-gazdasági termék minősége elmaradt az EU-követelményektől,
- az átalakuló jelleg miatt versenyképességi szempontból nagy volt a hátrányunk a piaci és pénzügyi infrastruktúra kiépítésében,
- hiányoztak a hatékony logisztikai rendszerek,
- a piacok megnyitása a belépés első napjától kölcsönösen érvényes, így az import előtt is szabad lesz az út. A hazai piacon meg kell erősíteni a hazai termékek pozícióját.

A víziókhöz tartozott a magyar agrárgazdaság alkalmazkodóképességének (resilience) kialakítása a mindenkor KAPHoz, valamint a piaci viszonyokhoz, továbbá a gazdálkodók számára az ehhez szükséges tudás, informáltság és a helyes döntési képesség megszerzése.

VALÓSÁG (KRONOLÓGIA)

Felkészülés 1989–2004

A csatlakozásra való felkészülés a következő fő területekre koncentrált: jogharmonizáció, intézményi felkészülés és a humán erőforrás felkészítése.

Jogharmonizáció

Az Európai Unió közös agrárpolitikája hatalmas mennyiségű jogszabályon nyugszik. A csatlakozási tárgyalások során az Európai Bizottság részéről elhangzott, hogy a mintegy 80 ezer oldalnyi, Hivatalos Lapban megjelent EU-s joganyag fele a közös agrárpolitikához kapcsolódik. Az új tagállamnak a belépés napjától kezdve alkalmazni kell a közös joganyagot, valamint az azokhoz kapcsolódó nemzeti jogszabályokat.

Az Európai Unió és Magyarország agrárpolitikái a belépés napjáig párhuzamosan,

de elkülönülten fejlődtek. Volt bennük sok hasonlóság a célokat illetően (például jó minőségű és biztonságos élelmiszerek előállítása; termelékenység növelése; termelők jövedelmének biztosítása), és számos hasonló eszközt használtak (például jövedelemtámogatás, beruházások támogatása, vidéki infrastruktúra fejlesztése), de a különbségek is számottevőek voltak. A felkészülés fontos részét képezte a joganyag fokozatos összehangolása és átvétele. Már az 1990-es évek elejétől az volt a Kormány jogalkotói szándéka, hogy az új jogszabályok minél nagyobb mértékben igazodjanak az EU-s joganyaghoz. Ezt a jogszabályok indoklásánál minden esetben be kellett mutatni. Ugyanakkor nehéz és bonyolult feladatnak számított az EU-s joganyag egyes elemeit az eltérő szerkezetű magyar jogrendszerbe beilleszteni. Ehhez sok segítséget kaptunk az Európai Bizottságtól – például a PHARE és az Előcsatlakozási Strukturális Politikák Eszköze (ISPA) előcsatlakozási programok keretében – és az egyes tagállamoktól is. Az agrárium területén viszonylag gyors volt az előrehaladás például az állategészségügy, növényegészségügy és az élelmiszerjog területén, ahol a számottevő EU-s agrárexport miatt amúgy is ismerni és alkalmazni kellett a KAP előírásait. Lassabb volt az előrehaladás a vidékfejlesztési jellegű támogatásoknál, és a folyamat legvégére maradtak a – jelentős költségvetési kihatású – jövedelemtámogatás és piaci intézkedések.

Intézményfejlesztés

Az „acquis communautaire” (közösségi vívmányok) kötelező átvétele nemcsak a jogszabályokra, hanem az ezek megvalósításához szükséges intézményekre és a kapcsolódó működtetési rendszerekre is kiterjedt. Az egyik ilyen fontos intézmény, ami a nemzeti rendszerünkben nem létezett, az úgynevezett „kifizető ügynökség” létrehozatala és az ahhoz kapcsolódó Integrált Irányítási és Ellenőrzési Rendszer (IIER) kiépítése. Ez a tagállami agrárrendszertől

független, az EU előírásai szerint működő, ugyanakkor nemzeti költségvetésből finanszírozandó intézmény. Létrehozásában segített az előcsatlakozási időszakban megalakult és akkreditált SAPARD Hivatal, de a követelmény egy ennél jóval összetettebb intézmény volt, amely végül Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) néven kezdte meg a működését. Hosszas viták eredményeként alakult ki az egységes növény-és állategészségügyi intézmény, a Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatal. Mindkét szervezet bekapcsolódott az uniós tagállamok hasonló intézményeinek együttműködési hálózatába. Fontos megemlíteni, hogy az agrárstatisztikai rendszernek és az intézménynek is igazodni kellett az EU-s követelményekhez. Lényeges agrárpolitikai eszköz volt a tesztüzemi információs rendszer és a piaci árinformációs rendszer, amelyek létrehozása és működtetése az Agrárgazdasági Kutató Intézetben belül történt.

Személyek (humán erőforrás) felkészítése

Ahhoz, hogy a joganyag és az intézményrendszer hatékonyan működjék, szükséges volt az érintett személyek kiválasztása és felkészítése. Az Agrárminisztériumban elsősorban fiatal, nyelvet beszélő szakembereket alkalmaztak és képezték a közös agrárpolitikáról és annak működtetéséről. Az éveken át tartó képzés döntően idehaza történt (központi és ágazati oktatás keretében), ezen túlmenően a régi tagállamok mezőgazdasági minisztériumaiban is felkészítettek magyar fiatalokat a KAP-döntéshozatalban való részvételre, valamint annak tagállami alkalmazására. A fiatal munkatársak közül sokan részt vettek a csatlakozási tárgyalásokon. Sajátos problémát jelentett, hogy a belépést követően az uniós intézményeknél létrejövő, magyar munkatársakkal betölthető helyekre több esetben a felkészült fiatalokat vették fel, akiket itthon újabb képzésekkel kellett pótolni. Néhányan EU-s tapasztalatokkal felvértezve megpróbáltak

hazatérni, de az időközben felvett munkatársak és kinevezett vezetők döntései miatt ez nehézségekbe ütközött.

Óriási feladat volt az agrárgazdaság szereplőinek felkészítése annak érdekében, hogy a magyar agrárgazdaság valóban élni tudjon a KAP nyújtotta lehetőségekkel. A Földművelésügyi Minisztérium számos kiadvánnyal, konferenciával, gazdafórummal járult hozzá a felkészítéshez. A gazdák tájékoztatásában kivették a részüket a minisztérium intézményei, az Agrárkamara és számos civil szervezet is. A felkészítés igazi próbája a belépést követően következett el.

A felkészülést nehezítette, hogy a 2000–2006-ra kialakított közös agrárpolitika és a magyar agrárgazdaságra váró tényleges szabályozás a 2003. évi „félidei felülvizsgálat” során jelentősen változott.

2004–2006

A belépést követő néhány év a felkészülés befejezésének, az alkalmazkodás kezdetének az időszaka volt és számos nehézséggel járt (Potori és Udovecz, 2015). Három évig még úgynevezett átmeneti támogatásban is részesült a magyar agrárgazdaság az Európai Unió részéről. A kifizető ügynökség nehezen birkózott meg az EU-s követelmények szerinti támogatási rendszer kialakításával. A kérelmek beadásának és az ellenőrzéseknek az elhúzódása – a szándékok és ígéretnek ellenére – a kifizetések több hónapos késéséhez vezettek. A 2005. év elején hatalmas, többhetes gazdatüntetés rázta meg Budapestet. Az Agrárminisztérium és a tüntetők közötti tárgyalások végül megállapodáshoz vezettek, és március közepén a gazdák visszatértek a földekre.

Az agrár-külkereskedelmi mérleget az első három évben az export növekedése mellett az import megugrása jellemezte. A piacok megnyitását gyorsabban használták ki a jelentős tőkeerővel és marketing-tapasztalattal rendelkező régi tagállamok, ugyanakkor sikerült a 2004–2006-ra rendelkezésre álló vidékfejlesztési forrásokat

felhasználni. A termelők a pályázati lehetőségeket kihasználták, ami az ágazat jövője iránti bizalom jele volt.

Az inputárak emelkedése mellett a gazdálkodóknak jelentős kiadásokat okoztak az Európai Unió világviszonylatban kiemelkedő növény- és állategészségügyi, környezetvédelmi, élelmiszer-higiéniai előírásainak teljesítése, valamint a KAP magas adminisztrációs költségei. A termelői árak emelkedésében szerepet játszott, hogy a 2004. és 2005. évek kiemelkedő gabonaterméséből 8,1 millió tonnát (2,7 millió tonna búza és 5,4 millió tonna kukorica) magasabb áron intervenciósi készletre vásároltak, az EU pedig a vételár mellett a tárolási költségeket is fedezte. Az immár központi készleteket a későbbiekben a Bizottság értékesítette.

2007–2014

2013-tól kezdve a közvetlen támogatások kifizetése már a KAP általános rendszerének megfelelően 100%-os szinten történt. A vidékfejlesztés kerete az „Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv 2007–2013” volt. A stratégia víziója szerint a magyarországi program az európai mezőgazdasági modell működését kívánta követni, megjelölve a multifunkcionalitást, az összehangolt vidékfejlesztést, a fenntarthatóságot és az élhető vidéket. A program 4 pillérre épült: versenyképesség, környezetvédelem, vidékfejlesztés, LEADER. Ennek közép-kelet-európai vonatkozásait tárgyalja Forgács (2007) munkája.

Erre az időszakra esett az átfogó magyar „Nemzeti Vidékstratégia 2012–2020” elkészítése és a Kormány általi elfogadása (1074/2021. (III. 28.) Korm. Határozat). Alcíme szerint ez az anyag a „Vidék Alkotmánya” szerepét kívánta betölteni, végrehajtását a mindenre kiterjedő Darányi Ignác Terv szolgálta. Kormányzati átszervezés és egyéb belső és külső okok miatt a stratégia végrehajtása megakadt, utóértékelésére nem került sor.

Az első évek magyar tapasztalataival és az agrárgazdaságra gyakorolt hatásokkal több tanulmány is foglalkozott az Agrárközgazdászok Nemzetközi Szervezete (IAAE) és az Európai Agrárközgazdasági Társaság (EAAE) budapesti konferenciáján (Csáki és Forgács [2008], Csáki és Jámbor [2013], továbbá Jámbor és Gorton [2025]), melyek egybehangzó véleménye szerint a csatlakozás összességében kedvezően hatott a magyar agrárgazdaságra, de felhívták a figyelmet a gyengeségekre és a tennivalókra is.

A közvetlen kifizetéseknel a csatlakozási megállapodás 25%-os induló mértéket tartalmazott, amely fokozatosan növekedve 2013-ra érte el a 100%-t. Magyarország – és kettő kivételével a többi új tagállam is – belépéskor a SAPS-rendszert (Single Area Payment Scheme – egységes területalapú támogatási rendszer) választotta, amely egy egyszerűsített rendszer volt a régi tagállamokban bevezetett SPS-rendszerhez (Single Payment Scheme – egységes támogatási rendszer) képest. Az egyes termékeknek, termékcsoportoknak (például gabona, tej, szarvasmarha) külön-külön járó támogatásokat összevonták, egy összegben fejezték ki („nemzeti boríték”), amelyet területalapon lehetett kifizetni. A SAPS eredetileg 3 átmeneti évre szólt, majd a későbbiekben újra és újra meghosszabbították. Hátránya volt, hogy összemosta a különböző termékekhez (például állattenyésztés) járó támogatásokat, és azt a látszatot keltette, hogy csak a növénytermesztés – és annak sem minden terméke – kapja meg a közvetlen támogatást. Lényeges még megjegyezni, hogy az új tagországok egy hektárra jutó támogatása különbözött – és a mai napig is különbözik – a gabonafélék, az olajosmagvak és a fehérje- és rostnövények („GOFR-növények”) bázisidőszaki termésátlaga alapján. Ez például Magyarország esetében 4,73 tonna/hektár, Lengyelországnál 3,0 tonna/hektár, a 10 új tagállam átlagában 4,0 tonna/hektár, a „rég” 15 tagállam átlagában 4,77 tonna/hektár, de például

Portugália és Spanyolország esetében 2,90 t/hektár, Olaszországnál pedig 3,90 t/hektár. A 25–100%-os fokozatos életbelépés az összes támogatás kiszámításánál a szorzat egy másik elemére, az egy tonnára jutó 63 euróra vonatkozott (Bori, T. (2003). A 70%-os szint eléréséig a SAPS-t alkalmazó új tagállamok lehetőséget kaptak 30%-ig terjedő nemzeti kiegészítő támogatás („top-up”) fizetésére. Magyarország az első évben teljes összeggel élt ezzel a lehetőséggel, majd ahogy az EU-s forrásokból beérkező közvetlen támogatás növekedett, költségvetési okokból a top-up rohamosan csökkent.

Ennek az időszaknak kiemelkedő jelentőségű eseménye volt az első magyar EU-elnökség. Valójában nem az Európai Unió teljességének, hanem annak egyik legfontosabb intézményének, az Európai Unió Tanácsának elnöki tisztét látta el Magyarország 2011 I. fél évében hat hónapon keresztül. Alapos felkészülést követően az elnökség sikert hozott Magyarország számára. Sok egyéb eredmény mellett ebben a periódusban hagyták jóvá Horvátország felvételét az EU-ba. Az agrárium területén elnökségi állásfoglalást sikerült elfogadtatni az agrárminiszterek tanácsülésén a 2021–27. évekre készülő KAP-ról. Elnökségünk végén indultak meg a Lisszaboni szerződés alapján a trilógus egyeztetések az agrárgazdasági rendeletekről – elsőként a KAP-rendeletéről.

2013-ban lejárt (7+3 év) a csatlakozási tárgyalások során kialakult talán legfontosabb agrárgazdasági eltérési kérelem, amely a termőföld magánszemélyek általi vásárlását egy rendkívül szűk EU-s állampolgári körre korlátozta. Az ezt követően érvényes földtörvény fenntartotta a termőföld jogi személyek általi vásárlásának tilalmát, a magánszemélyeknél pedig diszkriminációmentes feltételekkel nehezítette azt. Időközben a nemzetközi mezőgazdasági tőke is inkább Lengyelországot és a balti államokat, majd Ukrajnát és az Európán kívüli területeket kereste és találta meg.

2014–2020

Erre az időszakra a magyar mezőgazdaság tulajdonviszonyai már lényegében kialakultak, a gazdaságok jelentős része megerősödött, de a koncentráció, elsősorban a kis gazdaságok számának csökkenése, folytatódott. Az agrárkormányzat már aktívan részt vett az új közös agrárpolitika kialakításában, megfogalmazták és képviselték a sajátos magyar érdekeket. Nyilvánvalóvá vált, hogy a KAP-támogatások igen fontos szerepet játszanak a termelői döntésekben és egyre nagyobb mértékben a termelői jövedelmekben is. A KAP-támogatások viszont a nemzeti termeléspolitikai célokkal, a kívánatos termelési struktúrával nem álltak teljes összhangban. Az EU-támogatásokon belül számunkra fontosak voltak a termeléshez kötött támogatások, amelyeket sikerült 15%-os mértékben megtartani. Magyarország széleskörűen élt mind a KAP által engedélyezett nemzeti támogatásokkal – a mezőgazdasági célú csekély összegű (de minimis) támogatásokkal –, mind a KAP által le nem fedett területek támogatásával (például oktatás-kutatás, birtokpolitika, adórendszer).

Ebben az időszakban jelent meg a közös agrárpolitikában a „zöldítés”, a környezetvédelmi szempontok fokozott és kifejezett figyelembevétele mind a célokban, mind a végrehajtásban (Európai Unió Tanácsa, 2025). A közvetlen támogatások egy részét csak a zöldítési előírások teljesítése esetén kapták meg a termelők. Mindez az ellenőrzési rendszer fejlesztését is megkívánta. A magyar gazdák és a végrehajtási intézményrendszer sikeresen megoldotta a zöldítési kihívásokat.

A 2014–2020. évi Vidékfejlesztési Program indulásától 2023 végéig 2185,8 milliárd forintot fizettek ki a pályázóknak, ebből tárgyi eszközökbe történt beruházás 834 milliárd forint volt (Péter et al., 2024).

2021–2027

Ennek az időszaknak a közös agrárpolitikája az – Európai Parlamenten és az Európai Unió Tanácsán belüli és közötti – egyeztetések elhúzódása miatt csak két év késéssel, 2023. január 1-én lépett életbe. 2021 és 2022 átmeneti évek voltak, amikor az előző időszak közös agrárpolitikája és a már az új időszakra meghatározott költségvetési keretek voltak érvényben. Jelentős változás a korábbi időszakokhoz képest, hogy ezúttal nemcsak a vidékfejlesztésre, hanem mindkét pillérre közösen kellett a tagállamoknak egy úgynevezett stratégia tervet kidolgozniuk. Magyarország határidőre, 2020. december 30-ig kidolgozta és benyújtotta az Európai Bizottságnak a Stratégiai tervét. Ezután többfordulós írásos és szóbeli egyeztetések következtek, melyek során a nemzeti érdekeket megértetni és többnyire elfogadtatni is sikerült. A tervet végül 2022. november 7-én hagyta jóvá az Európai Bizottság. Az elfogadott anyag, amely tartalmazza a legfontosabb magyar tárgyalási célkitűzéseket, jó alapot ad a 2021–27. évek agrárfejlesztéséhez. A magyar kormány ehhez még egy történelmi jelentőségű és az uniós országokban egyedülálló döntéssel járult hozzá, mivel az 1003/2021. (I. 11.) számú határozatával a vidékfejlesztési támogatások magyar költségvetésből történő hozzájárulását a korábbi 17%-ról 80%-ra emelte. Ezáltal a vidékfejlesztési forrás a 2014–2020 közötti időszakra tervezett 1300 millió forintról 2021–27-re 2900 millió forintra emelkedett (ebből 2300 millió forint hazai forrás), hatalmas fejlesztési lehetőséget nyitva a magyar agrárgazdaság számára. 2025. július elejéig 46 pályázati felhívás jelent meg 1502 milliárd forint forrással (Agrárminisztérium, 2025). A megnövekedett forrás nemcsak lehetőség, hanem annak hatékony felhasználása valamennyi résztvevő számára hosszú távú felelősség is.

Ezen időszak agrárpolitikájának kulcsfontosságú fogalma a fenntarthatóság, ami

megjelenik a KAP fő célkitűzései között, és számos további fogalom kapcsolódik hozzá, mint a mezőgazdaság ellenálló képessége, a környezetvédelem, a klímaváltozásra való felkészülés, a biodiverzitás megőrzése, a biotermelés vagy a talajvédelem. Mindezek jól tükröződnek a magyar Stratégiai tervben. A fenntarthatóságnak nemcsak a termelésben, hanem a fogyasztásban is meg kell jelennie, aminek része a tudatos vásárlói magatartás, az ételhulladék csökkentése és az energiahatékonyság növelése. Együttesen fenntartható élelmiszerrendszert képeznek (Szakály, 2024). A fenntartható fogyasztással a szakirodalom és a gazdasági intézkedések még viszonylag keveset foglalkoznak, noha a két terület és azok hatékonysága, eredményessége szorosan összefüggnek. Együttesen szerepelnek az ENSZ Fenntartható fejlődési céljai között is, mint a 12. cél: felelős fogyasztás és termelés.

Fontos része a Stratégiai tervnek a magyar élelmiszeripar helyzetbe hozása. A Stratégiai terv 5.1. változata szerint „Magyarország azt a döntést hozta, hogy a KAP vidékfejlesztési támogatások keretében a legfontosabb fejlesztési prioritás az élelmiszeripar lesz”. A mezőgazdasági alapanyagok gazdag rendelkezésre állása a nagy hagyományokkal rendelkező magyar élelmiszeripar újjáélesztését indokolja. Ez összefügg a hozzáadott érték növelésére, a piacra jutás elősegítésére és az energiaellátás növelésére irányuló célkitűzésekkel. A Stratégiai tervben az élelmiszer- és feldolgozóiparra elkülönített forrás nagysága megközelítőleg 500 milliárd forint (Agrárminisztérium, 2025).

A fenntartható termelés és fogyasztás megvalósításának egyik fontos területe a biotermelés. Az ökotermékek piaca gyors ütemben növekszik a fenntarthatósági szempontok alapján, a környezeti problémák tudatosulása és az egészséges életmódra törekvés miatt. Az Európai Unió Bizottsága 2021. április 19-én fogadta el az EU ökológiai termelésének fejlesztésére vonatkozó akciótervet. Az Eurostat

adatai szerint 2022-ben az Európai Unió mezőgazdasági területének 10,5%-án, 16,9 millió hektáron folyt biológiai termelés. A legnagyobb részaránnyal rendelkező országok Ausztria (25,7%) és Észtország (23,4%) voltak. Az akcióterv szerint 2030-ra el kell érni az EU egészében a 25% -os részarányt. Magyarországon 2022-ben 320,5 ezer hektárt, azaz a mezőgazdasági terület 6,3%-át hasznosították biotermeléssel a gazdálkodók. 2016 és 2022 között a támogatások 3,9%-t fordították ökológiai gazdálkodásra (Péter et al., 2023). A magyar kormány 2022-ben fogadta el a Nemzeti cselekvési tervet az ökológiai gazdálkodás 2022–2027 közötti fejlesztéséről. Ebben célként a 10%-os területi részarány szerepel. A cél elérését szolgálja, hogy a Stratégiai terv 2025. január 28-án elfogadott módosítása az ökológiai gazdálkodás támogatásának új rendszerét alakította ki. Az ennek a szellemében megfogalmazott ökológiai célprogram 5 év alatt 290 milliárd forint kifizetést teszi lehetővé (Agrárminisztérium, 2025).

2024 második fél évében került sor az Európai Unió Tanácsának második magyar elnökségére. Az alapos felkészülést követően a magyar agrárium ebben az elnökségi periódusban is sikeresen teljesített. Bár éppen csak lezajlottak az európai parlamenti választások, és folyamatban volt az európai intézmények újjáalakítása, a magyar elnökség számos területen vitte előbbre a közös agrárpolitika ügyeit. Ezek közül kiemelkedett a közös agrárpolitika jövőjéről szóló tanácsi következtetéseknek mind a 27 tagállam általi elfogadása a 2024. december 9-i agrárminiszteri tanácsülésen. Ennek már a címe és a kifejtése is visszatükrözte a magyar agrárpolitika legfontosabb célkitűzéseit: „Úton egy versenyképes, válságálló, fenntartható, gazdabarát és tudásalapú uniós mezőgazdaság felé”. Amennyiben a soron következő elnökségek – amelyek maguk is az elfogadó tagállamok közé tartoznak – következetesen képviselik

az abban foglaltakat, úgy az Európai Unió Tanácsának kezében egy erős eszközt jelennek a gazdák érdekében a KAP jövőjéről folytatandó egyeztetéseken.

A MAGYAR AGRÁRGAZDASÁG HELYE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2020–2024 között a magyar agrárgazdaság az Európai Unió bruttó kibocsátásában 2,0-2,1%-os részt tett ki. 2023-ban exportunk az összes magyar exporton belül 9,0%-t, míg az Unió teljes agrárexportjából 1,9%-t jelentett. A közös agrárpolitika 2023. évi összes támogatásából (58 454 millió euró) a magyar részesedés 3,6% volt (2085 millió euró). A magyar agrár-külkereskedelem 85,7%-a az Európai Unió tagállamaival az egységes belső piacon valósult meg. Az EU-n belüli forgalom több mint fele, 57%-a a régi tagállamokkal bonyolódott, de a csatlakozást követő gyors ütemű fejlődés eredményeként 2023-ra az „újak” részesedése 43%-t tett ki (Molnár, 2024).

A mezőgazdasági termelés szerkezetében több kedvezőtlen elmozdulás történt a csatlakozást követően. Ilyen az állatte-

nyésztés, ezen belül a sertésenyésztés arányának jelentős csökkenése. A növénytermesztésen belül növekedett a gabona és a fehérjenövények termelése, visszatükrözve a területalapú támogatás túlsúlyát és a rendelkezésre álló munkaerő csökkenését. Az utóbbival is összefüggésben visszaesett a zöldség-, a gyümölcs- és a szőlőtermelés.

Az unióhoz történő csatlakozás valamennyi új tagállamban jelentős és gyors változásokat hozott a mezőgazdaságban (lásd 1. táblázat). Ez megnyilvánult a gazdaságok számának csökkenésében, a földterületek koncentrációjában, a megmaradó gazdaságok stabilabbá válásában és a jövedelmezőségben. 2003-hoz képest 2023-ra a mezőgazdaság bruttó kibocsátása mindenhol nagymértékben növekedett. Az Eurostat euróban kifejezett, alapláron számított adatai alapján a legnagyobb, 200%-t meghaladó növekedés Lengyelországban és a balti államokban következett be. A magyar mezőgazdaság kibocsátása 106,7%-kal bővült. A régi tagállamok közül a vizsgálatba vont Ausztriánál a mezőgazdasági termelés 79,8%-kal, Dáni-

I. táblázat
A mezőgazdasági termelés alakulása egyes EU-tagállamokban 2003 és 2023 között, folyó alapláron
(The development of agricultural production in certain EU member states between 2003 and 2023, at current basic prices)

millió euró

Országok	2003	2015	2023
EU27	312 211	390 894	536 925
Csehország	2 941	4 711	7 365
Dánia	8 135	10 280	12 814
Észtország	432	935	1 313
Litvánia	1 219	2 972	4 379
Magyarország	5 586	8 008	11 548
Ausztria	5 671	6 888	10 197
Lengyelország	11 711	22 340	36 810
Románia	n. a.	15 465	22 215
Szlovákia	n. a.	2 161	2 914

n. a. = nincs adat

Forrás: Eurostat-adatok alapján saját számítás

ánál 57,5%-kal emelkedett. Ha a 2015. évi kibocsátáshoz hasonlítjuk a 2023. évi eredményeket, úgy ebben az időszakban is Lengyelország mezőgazdasága mutatja a legmagasabb, 64,8% -s növekedést, Csehország bruttó kibocsátása 56,4%-kal, Magyarországé 44,2%-kal bővült. Ebben az időszakban a balti államok mezőgazdasági kibocsátásának növekedése már a magyarországi adat körül alakult, nem magasabb annál.

A termelési adatok dinamikáját követi az exportadatok alakulása is (lásd 2. táblázat). 2015. évhez képest 2023-ra több mint kétszeres bővülés történt Lengyelországban (217,9%) és Romániában (207,1%). A magyar agrárkivitel 2023-ra 13,6 milliárd eurót és ezzel 170,3%-ra történő növekedést ért el. Hozzánk hasonló mértékben bővült az exportja Csehországnak, Észtországnak és Litvániának, de nem sokkal marad el az osztrák kivitel emelkedése sem (161,9%). Az egy hektár mezőgazdasági hasznosított területre (UAA) vetített élelmiszer-gazdasági export értéke (lásd 3. táblázat) az EU27 tagállamainak átlagában 2023-ban 4 294 euró volt. Ezt lényegesen meghaladja Dánia (9 020 euró) és Ausztria (6 662 euró) exportértéke. Magyarország 1 hektár termőterület-

re jutó élelmiszer-gazdasági exportja 2023-ban 2 670 euró, ami a 2004. évi 529 eurós érték ötszöröse. A V4-államok közül 2023-ban Csehország egy hektárra jutó exportja 3 808 euró, Lengyelországé 3 559 euró, Szlovákiáé 2 847 euró volt. Az adatok tükrözik a termelés és az export szerkezetét, egyúttal felhívják a figyelmet a magyar élelmiszer-gazdaságban rejlő tartalékokra.

Az európai uniós tagsággal együtt járt a mezőgazdasági (KAP) támogatások fokozatos kiterjesztése az új tagállamokra. Az évek előrehaladásával a támogatások egyre fontosabb szerepet játszottak a termelési döntésekben, valamint a gazdák jövedelmében. 2013-tól kezdve a KAP közvetlen támogatások már elérték az új tagállamokban is a nekik járó 100%-os szintet. Az Eurostat adatait alapul véve 2015-ben az EU27 tagállamaiban összességében a KAP támogatások aránya a bruttó kibocsátásra vetítve 13,1%-t tett ki (lásd 4. táblázat). Az új tagállamoknál ez az arány lényegesen magasabb volt, így Magyarországnál 20,7%, Lengyelország esetében 19,9%. Az osztrák mezőgazdasági termeléshez viszonyítva ugyancsak jelentős a KAP-támogatások aránya (20,2%), de például Dánia esetében ez a mutató csak 9,4% volt, ami tükrözi

2. táblázat

Az élelmiszer-gazdasági export dinamikája egyes EU-tagállamokban 2004 és 2023 között
(Dynamics of agri-food exports in certain EU member states between 2004 and 2023)

Országok	2004 (millió euró)	2015 (millió euró)	2023 (millió euró)	2023/2015 (százalék)
EU27	236 929	455 943	725 192	159,1
Csehország	1 946	7 385	12 753	172,7
Dánia	12 751	17 596	23 641	134,4
Észtország	366	1 238	2 096	169,3
Litvánia	856	4 652	7 844	168,6
Magyarország	3 101	7 974	13 581	170,3
Ausztria	5 667	10 694	17 315	161,9
Lengyelország	5 302	23 882	52 031	217,9
Románia	587	5 920	12 260	207,1
Szlovákia	844	2 805	5 196	185,2

Forrás: Eurostat-adatok alapján saját számítás

3. táblázat

A mezőgazdasági hasznosítású területre jutó élelmiszer-gazdasági export növekedése 2004 és 2023 között
(Growth of agri-food exports per agricultural utilised agricultural area between 2004 and 2023)

Országok	2004 (euró/hektár)	2023 (euró/hektár)	2023/2004 (százalék)
EU27	1 404	4 294	306
Csehország	536	3 808	710
Dánia	4 786	9 020	188
Észtország	462	2 041	442
Litvánia	329	2 731	830
Magyarország	529	2 670	505
Ausztria	1 683	6 662	396
Lengyelország	325	3 559	1095
Románia	270	964	357
Szlovákia	436	2 847	653

Forrás: Eurostat-adatok alapján saját számítás

4. táblázat

Az összes KAP-támogatás aránya a bruttó kibocsátásban
(Share of total CAP subsidies in gross output)

Ország	Bruttó kibocsátás, 2015 (millió euró)	KAP-támogatás, 2015 (millió euró)	KAP-támogatás/bruttó kibocsátás, 2015 (százalék)	Bruttó kibocsátás, 2023 (millió euró)	KAP-támogatás, 2023 (millió euró)	KAP-támogatás/bruttó kibocsátás, 2023 (százalék)
EU27	390 894	51 333	13,1	536 925	58 454	10,9
Csehország	4 711	1 093	23,2	7 365	1 341	18,2
Dánia	10 280	964,0	9,4	12 814	888,0	6,9
Észtország	935	171,0	18,3	1 313	214,0	16,3
Litvánia	2 972	451,0	15,2	4 379	608,0	13,9
Magyarország	8 008	1 655	20,7	11 548	2 085	18,1
Ausztria	6 888	1 389	20,2	10 197	1 491	14,6
Lengyelország	22 340	4 435	19,9	36 810	5 140	14,0
Románia	15 465	1 577	10,2	22 215	2 648	11,9
Szlovákia	2 101	473,0	21,9	2 914	575,0	19,7

Forrás: Eurostat-adatok alapján saját számítás

a magas feldolgozottságú termékek jelentős arányát mind a termelésben, mind az exportban. Az új tagállamok támogatottsági szintje 2023-ra csökkent – például a magyar mezőgazdaság esetében 18,1%-ra, Lengyelország esetében 14,0%-ra, de közben az EU27-re vetítve is 10,9%-ra ment

vissza a mutató. (Ausztriánál 14,6%, Dániánál már csak 6,9%). A támogatottsági szint mérésére széleskörűen használatos a KAP-támogatásnak a tényezőköltségen számított jövedelemre – lényegében a termelési tényezők nettó hozzáadott értékére – történő vetítése. 2015-ben – immár 100%-os köz-

5. táblázat

Az összes KAP-támogatás aránya a mezőgazdasági tényezőjövedelemben
(Share of total CAP subsidies in agricultural factor income)

százalék

Ország	2003	2015	2023
EU27	n. a.	35,4	29,7
Csehország	36,4	59,1	53,4
Dánia	51,4	60,9	31,0
Észtország	17,9	57,2	98,8
Litvánia	12,2	41,4	63,8
Magyarország	26,3	46,1	50,0
Ausztria	74,6	63,3	48,9
Lengyelország	6,6	46,4	33,5
Románia	6,1	28,1	37,1
Szlovákia	54,4	70,3	60,7

n. a. = nincs adat

Forrás: Eurostat, Mezőgazdasági számlarendszer

vetlen támogatás mellett – Magyarországon ez a mutató 46,1% volt, és 2023-ra 50,0%-ra növekedett. Ugyanezekben az években a mutató értéke az EU27-ek átlagában 35,4%-ról 29,7%-ra, Lengyelországban 46,4%-ról 37,1%-ra csökkent.

A támogatási adatok elemzése azt mutatja, hogy a magyar mezőgazdaság támogatottsága meghaladja az EU27-ek átlagát és Lengyelországit is (lásd 5. táblázat). Tekintettel arra, hogy a KAP-támogatások az elmúlt években csökkentek és a következő években további csökkenésre kell számítani, a támogatási politikánál és a gazdák fejlesztési döntéseinél ezt célszerű figyelembe venni. Jövőbeli versenyképességünk kulcskérdései közé tartozik a támogatási igény csökkentése és az egy hektárra jutó termelési, jövedelem- és exportértékek növelése, ebben segíthet a termékválaszték diverzifikálása, a feldolgozottsági fok és a hozzáadott érték növelése.

Az, hogy az egyes velünk együtt csatlakozó tagállamokban hogyan alakult a mezőgazdasági termelés a belépést követően, ez több tényezőre vezethető vissza (Popp és Udovecz, 2007; Csáki és Jámor, 2013), amiben szerepet játszottak a belépés előtt

ti és az azt követő nemzeti agrárpolitikák különbségei, a mezőgazdasági szektorok induló helyzetében meglévő különbségek, illetve a KAP működtetéséhez szükséges intézményi rendszer kiépítése és alkalmazkodása. Az OECD számításai szerint 2003-ban a lengyel vagy a litván mezőgazdaság támogatottsága jóval alacsonyabb volt, mint a magyaré, így az EU-s támogatások erőteljesebb ösztönző hatással voltak a gazdaságaikra (Kapronczai, 2010). A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) PSE-mutatója (becsült termelői támogatás) 2003-ban Lengyelországban 8%, Litvániában 16%, Magyarországon 28% volt. Az akkori Európai Unióra számított 33% meghaladta valamennyi jelölt tagállam mezőgazdasági termelőinek támogatását.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az Európai Unióhoz történt csatlakozás a magyar agrárgazdaság számára összességében sikeresnek bizonyult. Összevetve az előzetes várakozásokkal, reményekkel és félelmekkel a következők állapíthatóak meg: az egységes belső piacon az első naptól kezdve teljes jogú tagként vehetünk részt, és a csatlakozási tárgyaláso-

kon kialakult termelési kvóták egyik termékénél sem jelentettek tényleges korlátot a mezőgazdaság és az élelmiszeripar számára. Exportunk 2004 és 2023 között 5,3 milliárd euróról 13,6 milliárd euróra, az agrár-külkereskedelem pozitív egyenlege 1,1 milliárd euróról 3,5 milliárd euróra növekedett. A csatlakozás előtti időszakhoz képest jóval stabilabbá vált a gazdasági háttér, kiszámíthatóbb lett az agrárpolitika középtávon is. Az Európai Uniótól érkező összes költségvetési forrásnak mintegy harmada a közös agrárpolitika révén jut Magyarországra. Az első tíz évben a közvetlen kifizetések fokozatosan növekedve 2013-ra érték el a 100%-t. Ezt követően Magyarország mezőgazdasági területéhez és termelési értékéhez képest évről évre átlag fölötti uniós agrártámogatásokban részesül, melynek értéke 2022-ben és 2023-ban elérte az évi 2 milliárd eurót, azaz mintegy 800 milliárd forintot.

A mezőgazdasági termelők árak a belépést követően a várankozásoknak megfelelően növekedtek, miközben jelentősen emelkedtek a termelési költségek is, részben a belépéssel együtt járó környezetvédelmi, élelmiszer-higiéniai és adminisztrációs költségek miatt. A magyar agrárgazdaság szereplői hosszú éveken át sikeresen vettek részt az unió oktatási és kutatási programjaiban. Az agráregyetemek nagyszámú (közel összes) hallgatója tanult egy vagy két féléven át az Erasmus-programok segítségével uniós egyetemeken, ami a tudás megszerzése mellett külföldi agráriumi tapasztalatokat és hosszú távra szóló emberi és szakmai kapcsolatokat hozott. Az agráregyetemek és a kutatóintézetek számos nemzetközi projektben vettek részt, eleinte tagként, később néha-néha témavezetőként. Mindez a tudás és tapasztalat a magyar agrárgazdaság fejlődésének egyik motorjává vált. Remélhető, hogy az akadályok elhárulása után ezek a programok ismét hozzáférhetőkké válnak és kifejthetik kedvező hatásukat.

Az aggályok és a kockázatok is ré-

szeivé váltak az elmúlt 20 év agrárfejlődésének és a csatlakozás előtt várhatókhöz még újabb kihívások párosultak. A piacok kölcsönös megnyitásával, az élelmiszeripar és az élelmiszer-kereskedelem nemzetközivé válásával az export mellett az import is jelentősen növekedett, a 2004. évi 2,0 milliárd euróról 2023-ra 10,0 milliárd euróra. Az első években különösen a szomszédos Ausztria tudta termékeit hatékonyan a magyar piacon elhelyezni, ahogy azután később Magyarország is ugrásszerűen növelte kivitelét a taggá váló szomszédos Romániába. Az export szerkezete csak lassan és hullámmásokkal tolódtott el a feldolgozott termékek irányába, míg az uniós behozatalban erősen dominálnak a feldolgozott termékek. Mindez ráirányítja a figyelmet az országimage- és a brandépítés, valamint a védett földrajzi jelzésű termékek termelésének és értékesítésének a fontosságára.

Az uniós tagság időszaka alatt a kíváncsnál nagyobb mértékűvé vált az agrárgazdaság támogatásoktól való függése. A gazdálkodói döntésekben elsősorban nem a piaci jelzések, hanem gyakran a támogatások várható mértéke befolyásolja a gazdálkodókat. A nagy összegű közvetlen támogatások földterület alapon történő kifizetése, valamint a munkaerőhelyzet alakulása következtében a termelés eltolódott a növénytermesztés irányába, azon belül is a kevésbé munkaigényes, ugyanakkor alacsony hozzáadott értéket tartalmazó gabonafélék és olajosmagvak irányába. Az elkövetkező években csökkenteni kell a támogatások szerepét a gazdálkodói döntésekben, az árbevételben és a jövedelemben. A meglévő jelentős támogatások hatékony felhasználása szükséges.

Az Európai Unión belül már az elmúlt években is határozott tendencia volt az agrártámogatások csökkenése az uniós költségvetésen belül (lásd 6. táblázat). Számítani kell arra, hogy ez a tendencia a 2028-tól kezdődő új pénzügyi időszakban

6. táblázat
A KAP-támogatás részesedése az EU teljes költségvetésében, folyó áron
(CAP expenditure as a share of EU expenditure, at current prices)

	KAP-támogatás (milliárd euró)	Részesedés a teljes költségvetésben (százalék)
1990	11,6	73,2
2000	41,8	52,0
2005	51,3	49,3
2010	55,2	45,8
2015	55,3	39,1
2020	59,1	34,3
2022	56,4	23,6
2023	57,5	24,6

Forrás: European Commission, The Common Agricultural Policy at a glance

folytatódik, és az agrártámogatások, különösen a közvetlen kifizetések abszolút értékben is visszaesnek.

Mezőgazdaságunk és élelmiszeriparunk versenyképességét erősíteni, a magas hozzáadott értékű termékek előállítását és piacra vitelét növelni indokolt. Ehhez jó lehetőséget biztosít a 2021–27 közötti időszakra a Kormány által a vidékfejlesztési pályázatokhoz jóváhagyott 80%-os társfinanszírozás.

A velünk együtt csatlakozott országok agrárgazdaságára különböző módon hatott az európai uniós tagság. A hatás függött a csatlakozási megállapodásban rögzített támogatásoktól, a csatlakozás előtti és utáni nemzeti agrárpolitikáktól, illetve külső és belső tényezőktől.

Az uniós tagság a legnagyobb ösztönző hatást a lengyel és a balti államok agrárgazdaságára gyakorolta mind a mezőgazdasági termelést, annak eredményességét, mind a bel- és külpiaci versenyképességét tekintve. Lengyelország a 2004. évi 5,3 milliárd euróról 2023-ra 52,0 milliárd euróra nö-

velte agrárkivitelét, export-import egyenlege a 2003. évi 846 millió euróról 2023-ra 18,7 milliárd euróra növekedett. Hasonló látványos növekedés tapasztalható Litvánia agrár-külkereskedelmében is. A 2004. évi 0,5 milliárd eurós negatív egyenlegről 2023-ra 0,7 milliárd eurós pozitív egyenlegre váltott, miközben a kivitele 0,7 milliárd euróról 7,8 milliárd euróra növekedett.

A közös agrárpolitika nem jelenti azt, hogy az agrárpolitika minden részterülete közösségivé és uniformizálttá válik. Fennmarad a nemzeti agrárpolitika kizárólagossága vagy túlsúlya a földbirtokpolitikában, a kutatásban és az oktatásban, az adópolitikában és a szociális politikában, illetve a marketingben. A tagállamok számának növekedésével párhuzamosan a közös döntési körbe vont területeken is egyre több a nemzeti hatáskörbe utalt döntés. Ez jól látható a vidékfejlesztésben, de 2021–27-ben már a közvetlen támogatásoknál is növekedett a tagállamok hatásköre. A KAP tehát a korlátok mellett számos lehetőséget is nyújt a nemzeti sajátosságok figyelembevételére, a nemzeti érdekek érvényre juttatására. A vizsgált 20 évben a magyar agrárgazdaság csak időszakosan rendelkezett a közös és a nemzeti agrárpolitikát egyaránt átfogó stratégiával, ezt a szerepet lényegében a vidékfejlesztési programok, a jelenlegi időszakban pedig a Stratégiai terv tölti be. A magyar nemzeti érdekek azonban határozottan megfogalmazódnak a közös agrárpolitika tárgyalásai során és az elfogadott dokumentumokban, tükröződnek a KAP végrehajtásán, valamint a nemzeti jogszabályokon, intézkedéseken keresztül. Így tehát amíg az első években a fő cél a magyar agrárpolitikának a KAP-hoz való alkalmazkodása volt, az utóbbi 10 évben már egyre tudatosabban használjuk a KAP nyújtotta lehetőségeket az átfogó magyar agrárpolitikai célok megvalósítására.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- 1003/2021. (I. 11.) Kormány határozat a vidéki Magyarország megújításáról, a hazai mezőgazdaság és élelmiszeripar versenyképességének, valamint a gazdák támogatási szintjének a 2021–27-es időszakban történő megőrzéséről.
- 1074/2012. (III. 28.) Kormány határozat a Nemzeti Vidékstratégia végrehajtásával összefüggő feladatokról.
- Agrárminisztérium (2025). Újabb több száz milliárd forint segíti a környezettudatosan gazdálkodókat. Letöltve 2025. május 5. <https://kormany.hu/hirek/ujabb-tobb-szaz-milliard-forint-segiti-a-kornyeztudatosan-gazdalkodokat>
- Agrárminisztérium (2025). Csaknem 100 milliárd forintból fejlődhet tovább az élelmiszeripar. Letöltve 2025. július 12. <https://kormany.hu/hirek/csaknem-100-milliard-forintbol-fejlohdhet-tovabb-az-elelmiszeripar>
- Molnár, P. (2024). Az élelmiszer-gazdaság külkereskedelme 2023. év. Agrárközgazdasági Intézet XXVII. évf. 1. szám, ISBN 1418 2130. <https://www.aki.gov.hu/termek/az-elelmiszer-gazdasag-kulkereskedelme-2023-ev/>
- Bori, T. (2003). A szántóföldi növények piacsabályozása az Európai Unióban. *Európai Füzetek*, 47, 1-36, ISBN 1589 4509
- Csáki, Cs. és Forgács, Cs. (2008). Agricultural economics and transition: what was expected, what we observed, the lessons learned. *Proceedings. (Volume II)* (No. 44, Part II). Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe.
- Csáki, Cs. és Jámbo, A. (2009). The diversity of effects of EU membership on agriculture in New Member States. *Policy studies on rural transition*, 4, 44.
- Csáki, Cs. és Jámbo, A. (2013). The impact of EU accession: lessons from the agriculture of the new member states, *Post-communist economies*, 25(3), 325–342.
- European Commission Common agricultural policy funds. Letöltve 2025. április 7. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en
- Európai Unió Tanácsa (2025). A mezőgazdaság zöldítése. Letöltve: 2025. július 6. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/greening-agriculture/>
- Eurostat (2025). Statistics Explained, Performance of the agricultural sector. Letöltve 2025 március 21. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector
- European Parliament (2023). Fact sheets on the European Union, Financing the CAP, Facts and figures Letöltve <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/106/financing-of-the-cap-facts-and-figures>
- Forgacs, Cs. (2002). The Challenge of Integrating CEEC Agriculture into the EU. Presidential Address. European Association of Agricultural Economists. Xth Congress, Zaragoza, 2002, Studies in Agricultural Economics, Budapest, AKII. No.100, 2004, pp 19-38
- Forgacs, Cs. (2007). Rural Development in Central and Eastern Europe: Plenary paper. 100th Jubilee EAAE Seminar. Novi Sad. 21st-23rd June, 2007. ISBN 978-86-86087-05-8.
- Halmi, P. (2000). Magyar agrársatlakozás: dilemmák, lehetőségek, megoldandó feladatok. AGROMAN Oktatási Alapítvány, Budapest. ISBN 963 00 5457 4
- Halmi, P. (szerk.) (2002). Az Európai Unió agrárrendszere. Második, átdolgozott kiadás, Mezőgazda Kiadó, Budapest. ISBN 963 9358 39 8
- Jámbo, A. és Gorton, M. (2025). Twenty years of EU accession: learning lessons from Central and Eastern European agriculture and rural areas. *Agricultural and Food Economics* 13(1), 1.
- Kapronczai, I. (2010). A magyar agrárgazdaság az adatok tükrében az EU csatlakozás után. Agrárgazdasági Információk https://doi.org/10.1787/agr_oecd-2005-en 2010. 12. szám, Agrárgazdasági Kutató Intézet. ISBN 978 963 491 561 4
- Lukas, Z. és Pöschl, J. (2003). *Bedrohung für Österreichs Landwirtschaft?: Szenarien zur Entwicklung der MOE-Landwirtschaft im europäischen und internationalen Verbund: Agrarökonomisches Forschungsprojekt Nr. 1250 GZ 24.002/46-IIA 1a/01*. Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche (wiiw). ISBN 3-85209-023-7

- Molterer, W. (2003). EU Erweiterung – Probleme, Herausforderungen, Chancen, Agrarische Rundschau. Nr. 2/3, 2003, p 5–6; Ökosoziales Forum Österreich.
- Vidékfejlesztési Minisztérium (2012). Nemzeti Vidékstratégia 2020.
- OECD (2005). Agricultural Policies in OECD countries 2005, Monitoring and Evaluation, OECD Paris, https://doi.org/10.1787/agr_oecd-2005-en
- Peng, B., Melnikiene, R., Balezentis, T. és Agnusdei, G. P. (2024). Structural dynamics and sustainability in the agricultural sector: the case of the European Union. *Agricultural and Food Economics*, 12(1), 31.
- Péter, K., Rózsa, A. és Vörös-Illés, I. (2023). Pénzügyi Hírlevél, XVI. évfolyam 1. szám. Letöltve 2025. július 7. <https://www.aki.gov.hu/termek/penzugyi-hirlevel-52>
- Péter, K., Rózsa, A. és Vörös-Illés, I. (2024). Pénzügyi Hírlevél, XVII. évf. 1. szám. Letöltve 2025. július 7. <https://www.aki.gov.hu/termek/penzugyi-hirlevel-56>
- Popp, J. és Udovecz, G. (2007). Hungarian Agriculture and EU Accession. Joint IAAE-104th EAAE Seminar. *Agricultural Economics and Transition: "What was expected, what we observed, the lessons learned."* Budapest, Hungary. September, 6–8.
- Potori, N. és Udovecz, G. (2005). An assessment of the short-term impact of EU integration on Hungarian agriculture. *Studies in Agricultural Economics* No. 102, pp. 8–14, Budapest, Research Institute for Agricultural Economics (AKI)
- Szakály, Z. (2024). A fenntartható élelmiszer-fogyasztás összefüggései. *Táplálkozásmarketing*, 11(1) 3–22. <https://doi.org/10.20494/TM/11/1/1>
- Vajda, L. (szerk.) (1997). A magyar agrárgazdaság EU-csatlakozási stratégiája. FM-EU Integrációs sorozat, Földművelésügyi Minisztérium, Budapest.
- Vajda, L. (2014). Elvárások, realitások, lehetőségek – A magyar agrárgazdaság tíz éve az Európai Unióban. *Gazdálkodás: Scientific Journal on Agricultural Economics*, 58(3), 200–210.
- Vásáry, M. (2008). Az EU-csatlakozás hatása a magyar agrárgazdaságra. A közvetlen támogatások és a magyar KAP adaptáció. Szűcs István (szerk.) *Az EU-tagság hatása a magyar agrárgazdaságra (MAE szemmel)*, Magyar Agrártudományi Egyesület, Budapest.